

Asia: VM003:00/2017 VM/155/03.01.00/2018

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi digitaalisten palvelujen tarjoamisesta sekä sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 5 §, 6 § ja 7 §:n 1 momentin kumoamisesta

1. Yleiset kommentit lakiehdotuksesta

Kehitysvammaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua lakiehdotuksesta ja pitää valmisteltua lainsäädäntömuutosta tarpeellisenä. Kehitysvammaliitto myös näkee lain erittäin tärkeänä kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta. Lakiehdotuksessa taustoitetaan ja nostetaan ansiokkaasti ja monipuolisesti esille digitaalisten palvelujen merkitys yhdenvertaisuuden toteutumisessa. Lakiehdotuksessa näkyy valmistelun laaja-alaisuus ja aito pyrkimys julkishallinnon digitaalisten palveluiden kehittämiseen.

Kehitysvammaliitto ilmaisee huolensa lakiehdotuksessa olleen käsitteen ymmärrettävyys monitulkintaisuudesta etenkin verkkopalvelujen sisältöjä arvioitaessa. Lakiehdotuksen perusteluissa (s. 53) sanotaan: "Ymmärrettävyys tarkoittaa, että tietojen ja käyttöliittymän toiminnan on oltava käyttäjien kannalta katsottuna käsitettäviä. Käytännössä tämä tarkoittaa selkeän ja hyvän yleiskielen ja tietyissä tapauksissa myös selkokielen käyttämistä sekä erilaisten sisältöä kuvaavien kuvien, grafiikan tai video- tai ääniaineistojen käyttöä verkkosivuston tai mobiilisovelluksen sisällön esittämiseen." Tässä ymmärrettävyys rinnastetaan selkeästi kieleen tai muuhun ilmaisutapaan itse verkkosivujen sisällöissä, jopa laajemmin kuin hallintolaissa, jossa pykälässä 9 vaaditaan käytettäväksi selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Kehitysvammaliiton mielestä olisi ollut tärkeää, että tämä laaja ja ansiokkaasti muotoiltu näkemys olisi näkynyt myös lakiluonnoksessa.

Termiä ymmärrettävyys käytetään nimittäin useissa yhteyksissä, joissa viitataan lain taustalla olevan Euroopan parlamentin ja neuvoston saavutettavuusdirektiivin (2016/2102/EU) saavutettavuuden minimivaatimukseen (esim. sivut 11, 33, 52 ja myös lakiehdotuksen luku 3, 7§). Minimivaatimukset perustuvat W3C:n tuottamiin saavutettavuuden arvioinnin kriteereihin (WCAG, nyt versio 2.0), joissa ei ole vaatimuksia esimerkiksi sisältötekstien ymmärrettävyydestä tai niissä käytetyn kielen vaatimuksista. Kun WCAG-kriteeristö määrittää saavutettavuuden, on huomioitava, että tällöin

saavutettaviksi mainittavat verkkosivustot eivät ole ymmärrettävyyden ja helppokäyttöisyyden kannalta juuri mitenkään testattuja; toisin sanoen tältä osin lainsäädännön hyöty kuluttajille on jäämässä pieneksi.

Lakiehdotuksessa perusteluineen jää siis epäselväksi se, mitä ymmärrettävyydellä tarkoitetaan ja se, minkä kriteerien kautta sitä arvioidaan. Mikäli arviointikriteerinä käytetään edellä mainittuja WCAG-kriteereitä, joka saavutettavuusdirektiivin mukaan on riittävä taso, ymmärrettävyyden määritelmä on hyvin kapea. Mikäli taas ymmärrettävyyden määritelmä on laajempi, kuten lain perusteluteksteistä voidaan ymmärtää, epäselväksi jää 1) määrittelyn suhde saavutettavuuden minimivaatimukseen ja 2) konkreettiset keinot ja välineet vaatia sekä arvioida onnistumista tässä.

Myönteisenä Kehitysvammaliitto pitää sitä, että lain perusteluissa mainitaan selkokieli, ja sitä kehoitetaan joissain tapauksissa käyttämään (s. 53). Selkokieltä ei kuitenkaan mainita itse lakitekstissä, ja sitä Kehitysvammaliitto pitää siis puutteena. Kehitysvammaliitto pitää tärkeänä, että kaikille kansalaisille tarkoitetut, kaikkein olennaisimmat julkisen hallinnon palvelut ja niiden käytön ohjeistukset tuotettaisiin selkokielistä.

2. Kommentit lakiehdotuksen pykäliin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin

1 luku: Yleiset säännökset

Kehitysvammaliitto kannattaa linjausta ulottaa saavutettavuuslainsäädäntö koskemaan myös kaupallisia toimijoita silloin, kun ne hoitavat julkisia hallintotehtäviä. Lisäksi laajennus esimerkiksi pankki- ja vakuutussektorin toimijoihin on tärkeä.

2 luku: Viranomaisten digitaalisten palvelujen järjestäminen yleisölle

Ei erityistä kommentoitavaa.

3 luku: Digitaalisten palvelujen saavutettavuus

Kehitysvammaliitto pitää positiivisena sitä, että pykälässä 7 mainitaan helppokäyttöisyys. Kuitenkin ongelmaksi saattaa käytännössä nousta se, miten helppokäyttöisyyttä käytännössä arvioidaan. Lakiehdotuksen taustalla olevan saavutettavuusdirektiivin saavutettavuuden minimivaatimukset eivät erikseen määrittele helppokäyttöisyyttä tai kriteerejä sille. Em. kriteerit (WCAG, nyt versio 2.0) eivät takaa teknistään helppokäyttöisyyttä (esim. toimivuus apuvälineillä) edes silloin, kun verkkopalvelu täyttää kriteerit eli on niiden mukaan täysin saavutettava.

Kehitysvammaliitto on lausuntopyynnön kohdassa 1 (Yleiset kommentit lakiehdotuksesta) erikseen ottanut kantaa pykälässä 7 mainittuun palvelujen ymmärrettävyyden tulkintaan sekä selkokielen käyttöön lain piiriin kuuluvissa digitaalisissa palveluissa.

4 luku: Saavutettavuusvaatimusten valvonta ja oikeussuoja

Ei erityistä kommentoitavaa.

5 luku: Erinäiset säännökset

Ei erityistä kommentoitavaa.

3. Kommentit vaikutusten arviointiin

Kehitysvammaliitto olettaa, että tuleva lainsäädäntö tulee parantamaan lain piirissä olevien julkishallinnon verkkopalveluiden saavutettavuutta. Ongelmana voidaan nähdä se, että lakiehdotus ja etenkin sen taustalla olevat saavutettavuusdirektiivin saavutettavuuden vaatimukset vaikuttavat pääosin vain tekniseen saavutettavuuteen eli esimerkiksi niiden toimivuuteen apuvälineillä (etenkin ruudunlukuohjelmat). Oppimisen ja ymmärtämisen haasteita kokeville ihmisille lakiehdotuksen vaikutusten ei ainakaan suoraan voida katsoa olevan erityisen suuria. Jos saavutettavuuden minimivaatimukset pohjautuvat WCAG-standardiin, niissä ei ole määrityksiä esimerkiksi sisältötekstien ymmärrettävyyteen, käytetyn kielen vaatimuksiin tai palvelun helppokäyttöisyyteen.

Lakiehdotuksen perusteluissa sivulla 28 todetaan: "Lisäksi ehdotuksella on vaikutuksia myös kognitiivista vaikeuksista kärsivien mahdollisuuteen saada ja käyttää digitaalisia palveluita. Erilaisista kielellisistä vaikeuksista kärsiviä arvioidaan olevan noin 15–20 prosenttia väestöstä."

Lainsäädäntötyössä on tiedostettu palvelujen helppoa käytettävyyttä ja kielen saavutettavuutta tarvitsevien käyttäjien määrä, mutta tähän tunnistettuun tarpeeseen tuleva lainsäädäntö ei vastaa kovin hyvin. Tilannetta olisi parantanut esimerkiksi selkokielen käytön sisällyttäminen itse lakitekstiin.

Lähtökohtaisesti tuleva lainsäädäntö on hyvä asia eli se tulee parantamaan palveluiden laatua, lisäämään yleistä tietoisuutta palveluiden saavutettavuuden merkityksestä ja siitä, että kansalaiset voivat vaatia julkishallinnolta saavutettavia digitaalisia palveluita. Erittäin merkittävää on myös se, että jo nyt voidaan havaita palvelujen toteuttajien (ict-sektorin yritykset, palveluita tilaavat ja hallinnoivat tahot) lisääntyneen tietotaidon tästä tärkeästä asiasta.

4. Muut kommentit

Ei erityistä kommentoitavaa.

Älli Sami
Kehitysvammaliitto - Saavutettavuusyksikkö

